

**ADALÉKOK A SZOCIÁLIS, ESÉLYEGYENLŐSÉGI ÉS
IFJÚSÁGI ÁGAZAT INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM
STRATÉGIÁJÁNAK MEGALAPOZÁSÁHOZ**

Összefoglaló

Készítette: Kolin Péter

A szociális ágazat információs társadalmi készültsége problematikájának megvilágítását a társadalmi/intézményi elvárások s a jellemző szolgáltatások viszony rendszerében s ennek kiterjesztését a kapcsolódó ifjúsáspolitikai és esélyegyenlőségi területekre az alábbi tanulmányokkal végezzük el:

- 1. Háttéranyag a szociális informatika stratégia EU fejezetéhez**
- 2. A megszakítottság folyamatossága - Változó prioritások a rendszerváltás utáni magyar szociálpolitikában**
- 3. A szociális ágazat informatikai helyzete**
- 4. Az ágazati külső információáramlás, -kezelés és –felhasználás helyzete**
- 5. Az ICSSZEM szociális ágazatban megvalósuló kapcsolatrendszere - társmisztériumok, területi kooperáció**
- 6. Egyes hátrányos helyzetű csoportok információs társadalmi helyzete, informatikai felkészültsége**
- 7. Információs igények és gyakorlatok a szociális szervezetek körében**
- 8. A döntéstámogatás infokommunikációs támogatása**
- 9. Kistérségi intranet**
- 10. Az egységes szociális szakmai kommunikáció lehetséges iránya, illetve a szociális szakma egységes kommunikációjának lehetséges iránya**
- 11. Szociális regiszterek s a KSH monitorozás néhány kérdése**
- 12. A szociális al-ágazat monitorozásának helyzete - Helyzetértékelés az ágazati információs stratégia megalapozásához**
- 13. A társadalmi tőke növelésének lehetőségei az információs társadalomban - Hidak és szakadékok**
- 14. Adalékok az esélyegyenlőségi ágazat információs társadalmi stratégiájának megalapozásához**
- 15. Az információs társadalom és az ifjúság: helyzet, lehetséges célok, feladatok.**
- 16. A szociális ágazat információs társadalom stratégiájának főbb irányai**

A tanulmányok az Egészségügyi Minisztérium és a Pécsi Tudományegyetem (Szociológiai és Szociális Tudományok Intézete) között létrejött szerződések (Szerződésszámok:30250-8 /2004-

0401ÁIP és 30250-11 /2004-0401ÁIP) teljesítését képezik, mint „Az EüM szociális ágazat információs társadalom stratégiájának megalapozása” program végrehajtása érdekében a szerződésben jellemzett tematikához illeszkedő írásos anyagok. Az illesztésnél figyelembe vettük, hogy a rendelkezésre álló keretek között empirikus vizsgálatok elvégzésére – ami a tematika információs stratégia alkotáshoz szükséges teljes lefedéséhez szükséges – korlátozott mértékben volt lehetőség. Ugyanígy kevésbé fókuszáltunk az olyan típusú gyűjtő-rendszerező munkára, mely egyrészt kevés hozzáadott értéket tartalmaz, másrészt elvégzésére a minisztériumban vagy rendszeresen sor kerül, vagy legkönnyebben ott kerülhet sor. Bár a tanulmányok fő irányai egyértelműek, egy-egy területtel több tanulmány is foglalkozik, illetve egy tanulmány több területre is kitér. A teljes munkát – a megbízó intenciójával összhangban – a szociális terület fokozott hangsúlya jellemzi.

Mielőtt röviden ismertetném a tanulmányok főbb gondolatait, előljáróban hangsúlyoznám, hogy – mint közismert – az „Információs társadalom stratégia” nem „Informatikai stratégia”. Ez alatt sommásan és praktikusán például azt értem, hogy egy szolgáltatást is nyújtó intézményrendszer, és a szolgáltatások igénybevevői és potenciális igénybevevői – a „célcsoport” - közötti kapcsolatrendszer (front office) vonatkozásában nem csupán a szolgáltatások elektronizálása és az ehhez szükséges hardver (gépek, hálózatok) és szoftver érdekelt minket. A „célcsoportnak” (esetünkben ez a lakosság) az információs társadalomba való átmenet során megváltozik a szociális szerkezete, mindennapi élete, munka-, tanulási és szórakozási körülményei, társas kapcsolatrendszere. Új szükségletek és új problémák jelentkeznek, és a megváltozott szociális (és természetesen: megváltozott információs-kommunikációs) térben új megoldási lehetőségek. Az információs társadalom stratégia megalapozása, az információs társadalmi készségek felbecslése ezen társadalmi jellegű problematika kvalitatív tárgyalását is igényli. Másrészt kiindulásként mindenképpen törekednünk kell az ágazat külső kapcsolati hálójának feltérképezésének megkezdésére.

Más oldalról (back office), ha a szolgáltató intézményrendszer belső működésének átalakítási stratégiájáról beszélünk, ismételten nem csak megfelelő felhasználói szoftverekkel ellátott számítógépek csatasorba állításáról és hálózatba kötéséről kell gondolkodnunk. És nem csak arról, hogy az „office”-ban és a terepen dolgozók információs írástudása a telepített technika kezeléséhez szükséges szintet elérje. Hanem egyrészt a tulajdonképpeni szolgáltató tevékenység (segítés, segélyezés, gondozás, stb.) szakmai struktúrájához és konkrét megvalósulásának intézményi körülményeihez illeszkedő strukturált adatok generálásának és kezelésének (tárolás, továbbítás stb.) feltételeiről, s az informatika helyett a szakmai protokollokhoz, a minőség

biztosításához kalauzol minket, vagy legalábbis ezzel szorosan összefonódó informatikához. Másrészről az intézmény tervezési, végrehajtási és ellenőrzési és együttműködési rendszerének analizálásával kialakított olyan szintű minőségi leírások szükségesek, amelyek a kvantifikálást lehetővé teszik, ahhoz, hogy az intézményen belüli kommunikáció kihasználhassa az új technika lehetőségeit. Harmadrészt pedig az érdekes, hogy a deklarált s vállalt értékekhez rendelhető célok kitűzéséhez milyen információ- és tudásmenedzsment szükséges: előbb hagyományosan, „józan” és tudományos ésszel, majd „digitálisan”.

(A tanulmányok alábbi ismertetése értelemszerűen nem terjed ki a zárótanulmányra.)

1. Háttéranyag a szociális informatika stratégia EU fejezetéhez

Az Európai Unió azon célkitűzésének, hogy a világ legversenyképesebb tudás alapú gazdaságává váljon, integráns részét képezi a társadalmi kohézió – és ennek részeként a szociális védelem és a társadalmi befogadás (social inclusion¹) – minél magasabb szinten történő megvalósítása.

Ezen célok elérésére irányuló politikai irányelvek, intézkedések és akciók legfőbb vezérlő elve, hogy a kirekesztődött embereknek úgy kell segíteni, hogy megálljanak a saját lábukon. Ennek legfőbb eszköze az esélyegyenlőség megteremtése, a(z egész életen át tartó) tanulás és a munkavállalás területén.

A döntéshozás és az ezt követő cselekvések elengedhetetlen feltétele a stratégiai partnerségek létrehozása az állami-, magán- és önkéntes szféra között nemzeti és regionális szinten.

Ezeket kell támogatnia az egységesített és összehangolt kutatásoknak, a legjobb gyakorlatok minél szélesebb körben történő terjesztésének, a szervezetek közti hálózatok kialakításának; így módon biztosítható az anyagi források leghatékonyabb kihasználása, valamint a társadalmi kirekesztettség elleni rendelkezésre álló tudás lehető legnagyobb mértékű hasznosulása.

A „mintaország” – a szó mindkét értelmében - számunkra Nagybritannia, ahol szinte maradéktalanul érvényesülnek az EU által kidolgozott javaslatok. A társadalmi kirekesztettség kezelésére irányuló legátfogóbb és legholisztikusabb megközelítésmódot az Egyesült Királyság stratégiája és programjai képviselik, melyben központi szerepet játszanak az infokommunikációs technológiák. Az 1990-es években indult és a mai napig tartó folyamatos program következtében a szigetország az Európai Unió szociális szempontból egyik legkohézívabb tagállamává vált. A brit modell sajátossága és sikeres újítása a területi (neighbourhood) és közösségi alapokon

¹ „Meghatározásunk szerint a társadalmi befogadás egy olyan állapot, melyben az állampolgárok az alapvető gazdasági, kulturális és társadalmi körülmények tekintetében vannak integrálva a társadalomba.”
Best eEurope Practices – final report (http://www.beep-eu.org/Documents/Beep_Final_Report.zip)

történő, a kirekesztettség összes okát egyszerre orvosló beavatkozás. Példamutató a területi specialitásokra szabott intézkedéscsomag, a lakóövezetekben élők bevonása a szociális szolgáltatások kidolgozásába, a beavatkozásokat és a források allokálását meghatározó, a köz-, a magán és az önkéntes szférát összefogó, demokratikusan szerveződő partnerségek (Local Strategic Partnerships, LSP) létrehozása, a szociális szolgáltatások kialakításánál a jó/legjobb gyakorlatokból kiinduló megközelítés, a preventív jelleg, ami egyet jelent az esélyegyenlőség születéstől fogva történő erősítésével (Every Child Matters), a holisztikus megközelítésmód a társadalmi kirekesztettség mint problémahalmaz megközelítésében, a cselekvések kidolgozásában és végrehajtásában, aminek megvalósítása minisztériumokon átívelő programok formájában történik.

Az digitális szakadék csökkentése és ezáltal az információs társadalomba történő befogadás nem garancia, csak lehetőség a szélesebb értelemben vett társadalmi befogadás elősegítésére, ami tapasztalatokkal is alátámasztott. Az IKT-eszközök használata – mérések bizonyítják(!) - segít a közszolgáltatásokhoz való hozzáférésben, a munkavállalási kilátások megnövekedésében, valamint költségcsökkentő tényező a háztartáson belül. Használatuk hiánya pedig kumulatív hatású, és visszahat más, társadalmi-gazdasági hátrányokra is. A számítógép-használat pozitív hatással van az idősek életére. Bizonyos mentális betegségekből szenvedők számára pedig segítséget jelenthet az online kommunikáció és kapcsolattartás. A nehezen elérhető csoportok elérhetővé válhatnak, ha használják az internetet.

A digitális befogadás elősegítésének legfőbb eszközei

A) a hozzáférés növelése az IKT-eszközök és szolgáltatások árának csökkentésével, nyilvános hozzáférési pontok létrehozásával, iskolák IKT-vel való ellátásával, valamint az univerzális hozzáférési szempontok érvényesítése az eszközök tervezésénél és gyártásánál.

B) A digitális írástudás és jártasságok megszerzésének elősegítése minden korosztály számára az iskolai oktatás, felnőttoktatás és egyéb kereteken belül a célcsoportok speciális jellemzőinek figyelembe vételével, munkatapasztalat biztosításával.

C) Az infokommunikációs technológiákban rejlő lehetőségekkel kapcsolatos tudatosságnövelés.

D) Hasznos szolgáltatások létrehozása és támogatása (e-kormányzat, e-üzlet, e-kultúra, e-egészségügy).

A digitális befogadás elősegítésének hatékony módszereiről általában véve ugyanaz mondható el, mint a társadalmi befogadásról, vagyis célszerű partnerségekben gondolkodni, melyben az állam csak koordináló szerepet játszik.

Az IKT alkalmazásának haszna:

Az oktatásban személyre szabottabb oktatási módszerek alkalmazását teszi lehetővé, amivel a hátrányos helyzetű (/nehezen elérhető) gyermekek felzárkóztatása is sikeresebb lehet, valamint növeli az esélyegyenlőséget már korai életszakaszban.

A munkavállalás/foglalkoztatás területén belül a munkaadók és munkavállalók egymásra találásának elősegítésére alkalmas.

Az idősek és a gondozásra szorulóknak esetében az IKT-eszközök segíthetnek az önállóbb életélésben, csökkenthetik a magány és az elszigeteltség érzését.

Az információs- és kommunikációs technológiák a szociális szféra munkáját hatékonyabbá összehangoltabbá tehetik, melyek végső soron a szolgáltatások minőségét növelik.

A társadalmi kirekesztettség kezelő politikai intézkedések legjobb gyakorlatai között találjuk a célkitűzések teljesülésének nyomon követését szolgáló ellenőrzőlistákat, a nemzetközi szinten egységesített kirekesztettségmutatók alkalmazását, a kompetenciák szintézisét támogató multidiszciplináris megközelítést, valamint a kutatási eredmények, legjobb gyakorlatok és tapasztalatok terjesztését szolgáló hálózatok kiépítését a szociális szféra szereplői között – akár nemzeti határokon is átívelve.

Ezek informatikai háttérrel nyújthatják a különböző információ- és tudásmenedzsment eszközök, az adatbázisok, a mindennapi párbeszédet lehetővé tevő társadalmi szoftverek, az elektronikus szociális gondozási rekordok, hírlevelek.

Ezek segítségével kétirányú információáramlás válik lehetővé az intézményrendszer és a felhasználók/ellátottak között. Az ellátásban nagyobb fokú konzisztencia, folytonosság és jobb minőség érhető el. A szociális szférában dolgozók tudása bővül, naprakészebbé, munkájuk összehangoltabbá válik, a rendszer működése pedig összességében hatékonyabbá és zökkenőmentesebbé.

2. A megszakítottság folyamatossága - Változó prioritások a rendszerváltás utáni magyar szociálpolitikában

A kormányprogramok áttekintése alapján, valamint a legfontosabb döntések áttekintése után sajátos kép bontakozik a rendszerváltás utáni magyar szociálpolitikáról. Egyrészt, a kormányok legtöbbször könnyebb-nehezebb gazdasági kényszerhelyzethez próbált alkalmazkodni, s ez attól függetlenül igaz, hogy némely válságos szituáció előidézésében az adott kormány vagy elődje tevőleges szerepet játszott. A korlátozott mozgástér következtében valamennyi kormány csak a célkitűzései egy részét volt képes megvalósítani, de az is előfordult – a Horn-kormány esetében – , hogy a kormányprogramban foglaltaktól való eltérések kerültek többségbe.

A másik jellegzetesség, hogy a kormányprogramoknak vannak visszatérő elemeik, függetlenül az adott koalíció pártösszetételétől. Ilyen komponens például a foglalkoztatási és szociális intézményrendszer összehangolásának szándéka vagy a nyugdíjak értékállóságának biztosítására tett ígéret. Az ismétlődő programpontokból a szociálpolitika legalább részleges folytonossága kellene hogy következzen, ám a konkrét döntések áttekintése alapján kirajzolódó kép nem igazolja ezt a várakozást.

Harmadszor – magyarázva az előbbieket – az egyes kormányok még a szűk mozgástéren belül is sok esetben karakteres társadalmpolitikai elképzelésekre valló lépéseket tettek, amelyeket azután a következő kabinet – eddig minden választás kormányváltást hozott! – nem kívánt folytatni. Az Antall-kormány különösen a családtámogatások terén a konzervatív elveket juttatta érvényre. Részben ezt tette az Orbán-kormány is, bár jóval szélesebb eszköztár felhasználásával, továbbá a neoliberais és az etatista elvek sajátos kombinálásával: egy jól meghatározható társadalmi csoport érdekében variálta a beavatkozás eszközeit. A Horn-kormány egy, a rászorultsági elv révén „lefelé” célzó, alapjaiban klasszikus szociáldemokrata politikára törekedett, ám végül a rendszerváltás utáni legliberaisabb jóléti kurzust valósította meg. Ehhez képest a Medgyessy-kormány a teljes társadalmat megcélzó célkitűzései jelentős változást jelentettek. Igaz, az értékválasztás elkerülésén alapuló politika jelentősen hozzájárult a költségvetési korlátok átlépéséhez, s az újabb gazdasági kényszerhelyzet kialakulásához. A Gyurcsány-kormány a liberális és a szociáldemokrata elvek eddig még meg nem ítélt minőségű elegyével kísérletezik, s újra átrendezi a szociálpolitika prioritásait, biztosítva a megszakíthatóság folyamatosságát.

3. A szociális ágazat informatikai helyzete

A szociális szféra esetében nem beszélhetünk egységes informatikai környezetről. Erre utalnak például a szociális igazgatás önkormányzati szintjén lefolytatott adatfelvétel olyan eredményei, mint a számítógép-használatban megmutatkozó hiányosságok, az alkalmazott számítógépek jelentős részének elavultsága, a használt irodai alkalmazások és speciális szoftverek heterogenitása, a létrejött hálózatok szűk köre, vagy éppen az internet – különösen szélessávú kapcsolat révén való – elérhetőségének viszonylag csekély aránya. A különböző szintű eszközök, ill. eszközpark alkalmazása mellett az eltérő platformokon eltérő rendszerek is működnek – ennek megfelelően a fejlesztés irányai és lehetőségei is igen változatos képet mutatnak.

A Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS) több központi kiemelt programja (KKP) is szoros kapcsolatban áll a szociális ágazat informatikai törekvéseivel, bár a szociális igazgatási és intézményrendszer informatikai fejlesztése, a kapcsolódó humán erőforrás-fejlesztés, illetve az ezek nyomán megvalósítható szolgáltatások kialakítása nem képez jól körülhatárolható önálló KKP-t a MITS-ben. Elsősorban az esélyteremtést célzó e-ernyő program harmonizál az ágazat alapvető céljaival, de az illeszkedés további KKP-k kapcsán is tetten érhető: e-munka, e-kormányzat, e-önkormányzat, Közháló, eMagyarország pontok.

A szociális ágazat informatikai helyzetét értékelve a gyengeségek között kell említeni a szociális terület elektronizálásának, az e-szolgáltatások kialakításának határt szabó forráshiányt. A pályázati lehetőségek mind szélesebb körű kihasználásán túl a megoldást elsősorban a területen tevékenykedő szakmai és civil szervezetekkel való mind szélesebb körű kapcsolatépítés, a közös célok szektorközi együttműködés keretében való megvalósítása jelentheti. Ez az összefogás egyaránt lehet előnyös a szociális igazgatás és szolgáltatások szervei, illetve például a teleházak, vagy éppen a jórészt szintén civil, illetve szakmai kezdeményezésre formálódó IT-mentori hálózat, végső soron pedig a rászorultak, a szolgáltatások igénybevevői számára.

4. Az ágazati külső információáramlás, -kezelés és –felhasználás helyzete

Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium ágazati külső információkezelésének két fő területe: a civilekkel való kapcsolattartás és a szociális információszolgáltatás.

A Civil Kapcsolatok Főosztálya a Civil Szolgáltató Központokon keresztül informálja a civil szervezeteket az őket érintő eseményekről, változásokról; a Nemzeti Civil Alapprogram a finanszírozás bővítési lehetőségeit nyújtja. Elektronikus hírlevelek és rendezvények segítik a személyes kapcsolattartást, a szakmai párbeszédet.

A civil szervezetek kb. 40%-a rendelkezik internethasználati- ill. email lehetőséggel. Őket el lehet érni elektronikus úton, elektronikus információszolgáltatással. A többi szervezethez azonban jelenleg még offline eszközökkel kell eljuttatni a nekik szóló információkat, ill. segíteni kell őket abban, hogy hozzájussanak a napi munkájukhoz és az informálódáshoz szükséges kommunikációs eszközökhöz. Kiemelt figyelmet kell szentelni a kicsi és kisebb településeken működő nonprofit szervezetek információkkal való ellátására.

A minisztérium Tájékoztatási és Tanácsadási Főosztálya által működtetett lakossági ügyfélszolgálat elismerésre méltó és színvonalas munkát végez.

Sajnos az erőfeszítések ellenére a lakosság egy része (pl. akik nem rendelkeznek Internet-hozzáféréssel, akikhez nem jutnak el az információs füzetek stb.) még mindig nem jut hozzá a számára szükséges szociális információkhoz. Ebben jelent várhatóan előre lépést a lakossági szociális információszolgáltatási rendszer idei bevezetése.

A szakmai szervezeteknek elsősorban átgondolt, világos, közérthető jogszabályokra van szükségük, melyek nem változnak túl gyakran, és ezzel a stabil, biztonságos háttérrel teremtik meg a munkájukhoz. Fontos, hogy mindezen jogszabályokról időben pontos információkat kapjanak. Lehetőleg a jogszabályok meghozatala előtt történjen meg a szakmai egyeztetés, és a gyakorlati életet támogató jogszabályok szülessenek. Ennek megvalósításához a szociális intézmények, szakmai és civil szervezetek, szociális szakértők, az önkormányzatok és a minisztérium párbeszédére van szükség.

Át kell gondolni és bizonyos esetekben át kell alakítani a pályázati rendszert (kiírások, elszámolások határideje stb.), hogy a megítélt támogatások valóban elérjék céljukat, és a szociális intézmények gyakorlati munkáját érdemben tudják segíteni (pl. nyári programok támogatása, finanszírozása).

A szociális intézmények hatékony szakmai munkájához elengedhetetlen, hogy alapvető információkat tartalmazó adatbázisok álljanak rendelkezésükre az azonos területen dolgozó szociális intézményekről és szervezetekről, valamint a munkájukhoz kapcsolódó egyéb intézményekről. Mindezek az adatbázisok nyilvánosan és szabadon hozzáférhetőek legyenek pl. a minisztérium honlapján.

A korszerűbb és hatékony munkavégzést segíteni kell az informatikai eszközökkel való ellátottság javításával, az internet-hozzáférés növelésével.

5. Az ICSSZEM szociális ágazatban megvalósuló kapcsolatrendszere - társmisztériumok, területi kooperáció

A szociális szektor magyarországi irányításának, stratégiai tervezésének, jogszabályi keretének kidolgozásának és kormányzati képviselőjének letéteményese az Ifjúsági, Szociális, Családügyi és Esélyegyenlőségi Minisztérium. A szociális szektor szerveződésének többszereplős és többdimenziós jellegéből fakadóan az információáramlás, a felhalmozott tudáskészletek kezelése kiemelkedően fontos az ágazati programozás-tervezés, de a mindennapi operatív működés sikeréhez. A kapcsolatrendszer és a szinergiák megerősítésének igénye számos fejlesztési dokumentumban megjelent, de a 2004-2006 időszakra vonatkozó Nemzeti Fejlesztési Terv Humán Erőforrás Operatív Programja az ágazat gyengeségeként említi a nem hatékony együttműködések, a korszerű információ és tudásgazdálkodás hiányát. Az ICSSZEM tudásgazdálkodását kapcsolatrendszerén keresztül ismerhetjük meg. A szociális ágazat működését irányító ICSSZEM tárcaközi, illetve a végrehajtásra vonatkozó (például önkormányzatok) kapcsolatrendszerében a leggyakrabban megvalósuló kooperációs formák túlnyomó részben a közös finanszírozás, az együttműködés (jogszabályban előírt módon vagy ad hoc jelleggel), illetve a közös tervezés. Az együttműködések jelentős része a Szociális törvényben (1993. III. tv) szabályozott közös finanszírozás elve köré csoportosul, amely sarok számaira a mindenkori költségvetési törvény érvényes. Ebből fakadóan az ICSSZEM kapcsolatainak többsége merev, a különböző szereplők közötti információáramlás eredményeképpen esetlegesen kialakuló módosítások becsatornázása a tervezési folyamatokba nem biztosított. Az európai uniós integrációhoz köthetően a szociálpolitika tervezésében is megjelent az ágazati és a regionális érdekek magasabb szintű és mélyebb összehangolása, amely jelenleg a Regionális Szociálpolitikai Tervezési és Fejlesztési Hálózaton keresztül valósul meg. A korszerű információ- és tudásgazdálkodás a folyamatok elektronizálásával, komplex adatbázisok létrehozásával és információs minőségbiztosítási rendszerek kidolgozásával, megerősítheti az intézmények közötti kommunikációt, a szociális ágazat tervezését, és a szolgáltató közigazgatás elterjedését.

6. Egyes hátrányos helyzetű csoportok információs társadalmi helyzete

Az egyes hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozók számára az online ügyintézés vagy az otthonról, interneten keresztül végezhető munka nem kényelmi vagy gazdasági kérdés, hanem gyakran az egyetlen lehetőség. Az info-kommunikációs technológiák, az információs társadalom vívmányai ekképpen az esélyegyenlőség megteremtéséért zajló küzdelem legfontosabb eszközei

lettek. Hazánkban e téren egyelőre nem éppen kedvező a helyzet, ezért is rendkívüli fontosságú az Európai Unióban és az információs társadalom fejlettsége szempontjából irányadónak tekinthető országokban zajló példaértékű kezdeményezések, a legjobb nemzetközi példák tanulmányozása.

A vizsgált hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozók számára tehát létfontosságú, döntő jelentőségű lehet az információs-kommunikációs eszközökhöz való hozzáférés.

Esélyegyenlőségük megteremtése érdekében azonban kormányzati (és más szférákból érkező) beavatkozásokra van szükség. Az adott célcsoportok szinte minden téren hátrányt szenvednek, ám az IKT-vonatkozású beavatkozás sok területen lehetséges.

A legalapvetőbb feladat a rászorulóknak számítógéphez jutásának elősegítése; még hozzá nem csak egyedi projektekkel, de átfogó állami programmal is, az internet-hozzáférés tekintetében pedig a közösségi hozzáférési pontok kialakítása mellett figyelmet kell fordítani az otthoni internetelés lehetőségeinek javítására (hiszen például az idősek, fogyatékkal élők számára gyakran csak lehet ez az egyetlen megoldás). A még mindig alacsony internetpenetráció csak részben vezethető vissza anyagi okokra: Magyarországon sokakat egyszerűen nem vonz az internet, sokan megengedhetnék maguknak, hogy internet-hozzáférésre költsenek, de nem érdekli őket, idegenkednek tőle. Ezen attitűdbeli, kulturális kérdések megoldása – az internet és más modern technológiák iránti érdeklődés felkeltése – szintén kormányzati beavatkozást igényel.

Biztosítani kell, hogy az érintettek rendelkezzenek a technológia használatához szükséges ismeretekkel, a potenciális felhasználók képzése mellett azonban szükséges a képzők képzése és a szakirányú oktatással foglalkozó szervezetek, cégek állami támogatása is. A szegénység „újratermelődése” elleni küzdelem első és legfontosabb lépése a hátrányos helyzetben levők oktatása, különös tekintettel a – technológia újdonságaira egyébként is fogékony – legifjabb generációra. Jól átgondolt távoktatási rendszer révén tömegeket lehetne olcsón felzárkóztatni. Sokkal olcsóbban, mint hagyományos, „tantermi” formában.

Szükség van továbbá a szolgáltatások népszerűsítésére: az érintetteket (és az őket támogató magánszemélyeket és szervezeteket, háttérintézményeket) meg kell ismertetni, milyen előnyeik származhatnak az egyes technológiai eszközök, alkalmazások használatából. (Persze ezzel párhuzamosan fejleszteni kellene az elektronikus ügyintézési lehetőségeket, az állampolgárok és az (ön)kormányzat közti online kommunikációs csatornákat.)

Hangsúlyt kell fektetni az e téren igen gazdag magyar internetes tartalmak promóciójára, a hasznos információkkal teli oldalak ismertségének növelésére. Az online tartalmak (és általában az IKT-eszközök) azonban csak abban az esetben értékelhető tényezők, ha mindenki számára akadálymentesen használhatók.

Amennyiben pedig a rászorulókat támogató új kezdeményezések jönnek létre, azokba a legelső lépésektől kezdve be kell vonni az érintetteket és az érdekvédelmi szervezeteket. E téren komoly előrelépést jelentene egy olyan informatikai hálózat és/vagy internetes felület létrejötte, mely segítené az információk áramlását (a tapasztalatcserét, a problémák felvetését stb.) a szociális-egészségügyi szféra, az érdekvédelmi, civil szervezetek és maguk az érintettek között. És végül, a hazai programok, fejlesztések indításával párhuzamosan folyamatosan figyelemmel kell kísérni a hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása érdekében működő legjobb, legsikeresebb nemzetközi kezdeményezéseket, mérlegelni kell a modellértékű gyakorlatok magyarországi adaptálhatóságának lehetőségeit.

7. Információs igények és gyakorlatok a szociális szervezetek körében

(Adatfelvétel és adatelemzés a szociális ellátás és esélyegyenlőség területén dolgozó szervezetek informatikai felkészültségéről és információs kapcsolatairól)

A tanulmány alapját a 2005 áprilisában végzett telefonos kérdőíves vizsgálat jelenti, amely a hazai, irodával és telefonnal rendelkező civil szervezetek közül vesz egy 252 elemű mintát. A kérdőív első része a szervezetek informatikai felkészültségére, információs írástudására, attitűdjeire és a lehetséges beavatkozási területekre vonatkozóan tartalmazott kérdéseket. A mintába 40 szociális és esélyegyenlőségi szervezet is bekerült, s egy további, a kifejezetten az ő igényeiket feltáró ún. kiegészítő kérdőív került lekérdezésre.

A kérdőív alapján a szociális és esélyegyenlőségi témával foglalkozó civil szervezetekről a következők mondhatók el:

- A célcsoport esetében az adatokhoz való hozzáférést nem az intézmény jellege (állami-önkormányzati, vagy a civil szférába tartozó), hanem sokkal inkább az adatok jellege (információk a szervezetről-működéséről, adatbázisok, nyilvántartások) befolyásolja.
- A kérdezettek többségének kifejezetten szüksége van mind az állami-önkormányzati, mind a többi szervezettel kapcsolatban információkra magáról az intézményről-szervezetről, a működésükről, valamint szeretnének rálátással rendelkezni az intézmények-szervezetek adatbázisaira, nyilvántartásaira.
- A szociális és esélyegyenlőségi főtevékenységgel rendelkező szervezetek együttműködése az állami-önkormányzati intézményekkel szervezetenként változó, ugyanakkor szisztematikus, tehát léteznek olyan szervezetek – és ezek vannak többen –, amelyek jó kapcsolatokat ápolnak az állami-önkormányzati intézményekkel, tehát mind a tájékoztatásban, mind a tervek

egyeztetésében, mind a szakmai támogatások tekintetében „jól állnak”, míg léteznek deprivált csoportok, amelyek mindezekben hiányt szenvednek. Ezzel együtt a szervezetek túlnyomó többsége kifejezetten igényli az együttműködést az állami-önkormányzati intézményekkel mindhárom vizsgált dimenzióban (tájékoztatás, tervek, szakmai támogatás). A mintabeli tapasztalatok szerint a szervezetek kétharmada együttműködik a többi szervezettel, és csak a maradék egyharmad nem tesz így, de ezek esetében is elmondható, hogy volna igényük az együttműködésre.

- A minta alapján a szociális és esélyegyenlőségi főtevékenységgel rendelkező szervezetek kétharmada egy-egy konkrét döntés meghozatala előtt konzultál az állami-önkormányzati intézményekkel, ugyancsak a kérdezettek kétharmada konzultál a többi szervezettel is, ugyanakkor, ebben az esetben is nagyobb az igény az ilyenfajta együttműködésre, mint amit a meglévő kétharmadnyi szervezetet érintő gyakorlat mutat.

- A szociális és esélyegyenlőségi főtevékenységgel rendelkező szervezetek többsége együttműködik klienskövetés területén az állami-önkormányzati intézményekkel, és nagy részük együttműködik a többi szervezettel is. A kérdezettek szerint túlnyomórészt javítaná a szervezet munkájának eredményességét, ha volna lehetőség klienskövetésre az állami-önkormányzati intézményekkel és a többi szervezettel együttműködve.

- A „jó gyakorlatok” megosztásáról a kérdezett szervezetek fele gondolja úgy, hogy gyakran előfordul, további valamivel több, mint négytizede szerint ritkán, míg a maradék pár százalék szerint soha nem fordul elő. Ugyanakkor ennek ellenére mindannyian úgy gondolják, hogy a jó gyakorlatokhoz való hozzáférés segíti-segítené a mindennapi munkájukat.

8. A döntéstámogatás infokommunikációs támogatása

A magatartástudományi döntéselmélet iskola szerint a vezetési döntéshozatal nem korlátozódik, korlátozódhat csupán az esetleges alternatívák közötti választásra, hanem hosszú folyamat eredménye, melynek része a megelőző döntés-előkészítés a választás és az utólagos követés, módosítás.

A probléma és döntési helyzet felismerése után a probléma azonosítása, a helyzet értékelés előkészítése a legfontosabb, amihez rengeteg információra van szükség. A szociálpolitikában (is) használható adatok többségét a Központi Statisztikai Hivatal gyűjti a népszámlálások és a Országos statisztikai adatgyűjtési program keretében. Akár ezen adatokról akár más szervek (NCSSZI, OM) által létrehozott adatbázisokról egyöntetűen elmondható, gyűjtendő adatok

kiválasztásánál az adatgyűjtő szempontja és érdekei érvényesülnek, a más által történő felhasználhatóságot egyáltalán nem, vagy csak elenyésző mértékben veszik figyelembe. A döntési folyamatban való jelenlegi alkalmazhatóságukat tovább nehezítik a hozzáférési nehézségek is. A létrejövő adatbázisok egy részéből egyáltalán nem készül mindenki számára elérhető publikus változat, elektronikus, vagy papír alapú kiadvány. De a nyilvánosan elérhető döntő része is, hozzáférési problémák, vagy a magas ár miatt csak igen szűk körben hasznosul. Az összegyűjtött adatok elemzése és a döntési alternatívák kidolgozására helyi szinten javarészt a önkormányzatoknál szociális ügykörben dolgozó köztisztviselőkre és részben a szociális intézmények szakembereire hárul. A képzéseikre vonatkozó adatokból egyértelműen kitűnik, hogy többségükben nem rendelkeznek megfelelő végzettséggel a munka magas színvonalú elvégzéséhez. A döntési folyamat e szakaszában -és sokszor konkrétan magában a döntésben is- tehát elsősorban olyanok vesznek részt, akik jó esetben is többnyire csak tapasztalatukra támaszkodhatnak.

Ezen hiányosságokat korrigálhatná a döntés előkészítését segítő társadalmasítás, a szakmai szervezetekkel és az érintett csoportokkal folytatott konzultáció, párbeszéd. E lépés megtételére csak igen szűk körben kötelezik a jogszabályok a döntéshozókat. Ennek ellenére a gyakorlatban, különösen a magasabb döntéshozói szinteken, már inkább alkalmazzák, legalábbis formálisan. A társadalmasítás időigényes és bonyolult folyamatát leegyszerűsítő technikák még sok helyen kialakulatlanok, de többnyire az ezek alkalmazását biztosító (pl. informatikai) feltételek sincsenek meg.

A döntés-előkészítő rendszerek kívánatos fejlesztéséhez több összehangolt lépésre lenne szükség. Szükség lenne az adatgyűjtési rendszerek összehangolására, és újragondolására, melyben fontos szerepet kapna a döntések meghozatalában való felhasználhatóságuk növelése. A potenciális igénybevevőknek, a szociális szakmának nem csak használóként, de megrendelőként is fel kell lépnie az adatgyűjtőknél. Lehetővé kell tenni az összegyűjtött adatok sokkal szélesebb körű hozzáféréseinek biztosítását. Ez együtt kell járjon a szociális intézmények, önkormányzatok informatikai fejlesztésével is, hiszen a végfelhasználók sokszor a legalapvetőbb infrastruktúrával sem rendelkeznek.

A döntésben résztvevők képzettségének növelése (pl. képesítési előírások szigorításával, a szakvégzettségük pályán tartásával stb.), a helyzet hosszú távú javításának egyik szükséges lépése. Viszonylag már rövid távon is eredményt hozhatna olyan döntéstámogatási hálózat kiépítése, mely a korszerű informatikai lehetőségek használatával, segítene a tapasztalatok cseréjében, a strukturált döntési helyzetekben megoldást kínáló kidolgozott megoldási „klisék”, döntési mechanizmusok átadására.

Ki kell dolgozni az egyre inkább nélkülözhetetlen társadalmi párbeszéd lehetőségét biztosító technikákat, amelyek differenciáltságuk révén alkalmasak a szakemberek és a különböző helyzetű kliens csoportok bevonására.

9. Kistérségi intranet

(tanulmányterv)

Az szociális ellátások hatékonysága és hatásossága az infokommunikációs technológiák bevezetésével nagyban javítható. A jelenlegi széttagolt, differenciált szociális és gyermekvédelmi igazgatási és intézményrendszer nehezen finanszírozható, átláthatatlan és bizonyos problémákat, helyzeteket a jelenlegi adottságok szintjén nem tud megfelelően kezelni. A szociális törvény az egyes ellátások biztosítását lakosságszámhoz köti. Ebből következően egyrészt az előírt alapellátásokat minden településnek, a forráshiánnyal küzdő kistéleplüléseknek is biztosítani kellene, amelyre sok esetben egyedül nem képesek. Van ugyan a (kistérségi) társulások formában nyújtott ellátásokra emelt normatíva, ez azonban sokszor ún.

„papírtársulások” megszületéséhez vezet. Másrészt a törvény nem számol a magyarországi településszerkezeti adottságokkal, melynek következménye, hogy sok aprófalvas-kistéleplüléses, központi település nélküli kistérség marad fontos ellátások nélkül. Ezek a problémák a *kistérségi szolgáltatásszervezés* segítségével kezelhetők, amelynek kulcseleme az együttműködések intenzitásának növelése valamint, az információk és a kompetenciák megosztása, ezért feloldásukban fontos szerepet játszhat a jól átgondolt, kistérségre alapozott informatikai fejlesztési koncepció. Jelenleg nem létezik a szociális igazgatásban kistérségi szint, a társulások ösztönzése azonban az ágazati mindenkori szándéka, a hatékonyság szempontjai alapján az IKT-fejlesztéseket is érdemes ehhez a területi szinthez rendelni, biztosítani kell legalább a döntéshez szükséges információk meglétét ezen a területi szinten, biztosítani kell a több forrásból érkező adatok és az irányítás egységesíthetőségét.

A humánszolgáltatások – és ezen belül a szociális és gyermekvédelmi ellátások – területén a *korszerű, hatékony ellátási modellek* bevezetéséhez éppenséggel az ellátó intézmények mint humán interfészek egymás és a szakmai irányítás szervei közötti hatékony kommunikációját kell biztosítani.

A kliensorientált ellátások biztosítása érdekében erősíteni kell az intézmények, al-ágazatok közötti együttműködést, ami kiterjeszhető más (humán) ágazat megfelelő intézményeivel való kapcsolatokra is. Hosszú távú stratégiai célként kitűzendő a szolgáltatások összehangolása, a

holisztikusság és az egyablakosság teljes megvalósítása. Ennek érdekében nemcsak a kliens adatainak átadhatóságát kell kidolgozni, hanem az igénylések, kérelmek közhiteles távoli (remote) rögzítését és a különböző eljárások, intézkedések egyes elemei esetén a kompetenciák megosztását is biztosítani kell. Ki kell dolgozni az egymástól kompetenciák mentén elválasztott online vagy telekommunikációval megoldható ügyintézési aktusok rendszerét, távlati cél: teljes körű online ügyintézés, ezek jogi környezetét ki kell alakítani.

A helyi döntéshozók (esetleg kistérségi ellátást érintő közös döntéseik meghozatalát támogató) igényeinek is megfelelő helyi és kistérségi alkalmazású szoftverek megvásárlását kell támogatni, szem előtt tartva a modularitást, a platformfüggetlen adatexportot és továbbítást, hogy a helyi, kistérségi, valamint az ágazatirányítási igényeknek is megfeleljenek.

Meg kell teremteni a kistérségi (helyi) szociális és gyermekvédelmi ellátások információinak lakossági elérését és a publikus ellátási adatok nyilvánosságát, olyan tartalomszolgáltatás megvásárlásának támogatásával, amely szolgáltatás keretén belül gyűjtik, feldolgozzák és továbbítják az adatokat akár egy országos, portálként működő honlapra, akár helyi, kistérségi, megyei, régiós honlapra.

Meg kell teremteni a kétirányú adatáramlás feltételeit: az adatrögzítés és az adatközlés egyszerűsítését és teljes körű digitalizálását, valamint a nyilvános adatbázisok digitális elérését. A kistérségi szintű és kistérségi hozzáférésű adatbázis-szolgáltatások megvásárlását támogatni kell.

10. Az egységes szociális szakmai kommunikáció lehetséges iránya, illetve a szociális szakma egységes kommunikációjának lehetséges iránya

Ma Magyarországon a szociális szakma körülhatárolható, de egzakt módon nem definiálható. A szociális szférában több szakma szakemberei tevékenykednek, akik különféle szakmai nyelvezettel, fogalomhasználattal operálnak. A problémát nehezíti, hogy a szociális szféra egyes területein olyan terminológiai változások voltak az elmúlt évtizedben, ami megnehezíti az egy szakmában dolgozó különböző generációkhoz tartozók

A szakmai kommunikáció kialakulását ma számos probléma nehezíti:

- több szakma részvétele a szociális szférában,
- a szociális szférában dolgozó szakemberek személyes tudásának eltérése,
- egyes fogalmak standardizálásának földrajzi nehézségei.

Az egységes szakmai kommunikáció alapja tehát az egységes szociális szakmai nyelvezet kialakítása. Ehhez szükséges:

- szakmaközi párbeszéd erősítése,
- szakmán belüli párbeszéd erősítése,
- a civil szférával való szoros együttműködés,
- a jogszabályok nyelvezetének egységesítése,
- egységes minősítő rendszer kidolgozása,
- a minősítő rendszerhez egységes szakértői bizottsági hálózat létrehozása.

A szociális rendszer egységes kommunikációjától elvárt hatások:

- gyors és megfelelő, személyre szabott szociális intervenció,
- a hálózati működés elvén tevékenykedő szolgáltatások szoros együttműködése a minőségi feladataellátás, a helyben ki nem elégíthető szükségletek érdekében,
- tervezhető feladatellátás,
- megbízható és összehasonlítható, kutatható egységes adatbázis kialakulása.

11. Szociális regiszterek s a KSH monitorozás néhány kérdése

A minőségi adatgyűjtés alapja a jól felépített regiszter. A központilag irányított adatgyűjtés-szervezési rendszerek mind az intézményi adatgyűjtések terén, mind a lakossági összeírások adatgyűjtés-szervezés fejlesztési feladatait tekintve a jelenleg használatos egyik legjobb fejlesztésű regiszterhez, a KSH által használt Gazdasági Szervezetek És Statisztikai Adatszolgáltatásaik (továbbiakban GÉSA) rendszerhez vagy a Gazdasági Szervezetek Statisztikai Regiszteréhez (továbbiakban GSZR) kapcsolódó feladatokat jelentik.

A regiszter szerepe, jelentősége abban van, hogy egy olyan kiszolgáló rendszer, ami megkönnyíti és minőségét tekintve pontosabbá teszi az adatgyűjtéseket.

A regiszter segítségével:

- nyomon követhető az adatszolgáltatói kör változása.
- támogatja a web alapú vagy más (pl. email, telefon, laptop) IKT eszközzel végzett adatgyűjtést
- közös alapon kezeli a különböző kérdőívek adatait, és a lekérdezés egy nagy adatbázisból, sok szempont szerint lehetővé válik.
- alkalmas a szervezési (pl. kérdőív érkeztetése, adattárolás stb.) feladatok elvégzésére

A szociális regiszter tartalma:

- Személyi v. intézményi jellegű: Magyarországon bejegyzett szociális intézményekről készített regiszter
- A regiszter alapját az OSAP 1832-es Alapinformációk c. kérdőívben szereplő Szociális statisztikai adatgyűjtések adatai teszik ki. Az összes olyan intézmény bekerült a regiszterbe, mely szociális és gyermekellátást végez. Ezt kiegészíti a 188/1999-es Korm.rendelet 10. sz. melléklete.
- OSAP szám szerint a következő kérdőívek szerepelnek benne: 1202, 1203, 1207, 1208, 1696, 1775
- A regiszter alapja: Önkormányzatok gondozásában levő adatokból
- Az adatbázis nem feltétlenül illeszkedik a KSH GSZR rendszeréhez, mert az Alapinformációs regiszter telephelyi szintű regiszter (minden rekord 1 telephely, azaz mind külön postacímmel rendelkező ellátó)
- Főbb adatok: sorszám, törzsszám (adószám első 8 számjegye), KSH szám, működési forma, név, cím, települési kód, megyekód, az ellátás típusai, fenntartók és törzsszámuk, más OSAP-pal való kapcsolat.

A szociális ellátás adatainak használhatóságát jelentősen érinti, hogy jelenleg nincs olyan nyilvántartás, amely az összes szociális ellátórendszerbe bekerülő egyénre vonatkozóan adatokat tartalmazna és kapcsolhatók lennének egymáshoz.

Az OSAP kérdőívek adatai főképpen a hazai kormányzati előkészítések során hasznosul, illetve kutatások során. Nemzetközi szervezeteknek (UNICEF, OECD, CANSTAT) csak 6 kérdőív ad adatot. A kérdőívek által gyűjtött adatok alapját képezik egy minőségi statisztikai adatokat magában foglaló monitoring rendszernek. Bár az OSAP kérdőívek rugalmatlanná válnak az OSAP előretervezés miatt, s nem elégséges a személyi adatok gyűjtése, épp ezért fejlesztésük javasolható, s azért is, mert a jelenlegi monitoring rendszer egyes mozzanatainak kiváltásával az ellátórendszer működéséből nyerhető adatok primer jellegű felhasználása nem megoldható.

12. A szociális alágazat monitorozásának helyzete - Helyzetértékelés az ágazati információs stratégia megalapozásához

A szociális alágazat monitorozásában az információk keletkezésének, áramlásának rendszere széttagolt, összehangolatlan. Következmények:

Fogalmak eltérő használata, értelmezése, fordítása;

Helyi igényekhez, lehetőségekhez igazodás az alkalmazott szoftverek tekintetében;

Hasonló tartalmú adatrendszerek párhuzamos létezése;

Az információk gyakran nem jutnak el az érdekelt felhasználókhoz;

Összehangolatlanok és részben hiányosak a külföldre kerülő adatok, információk.

A különböző célok szolgálatában álló adatrendszerek, adatbázisok közti módszertani eltérés nem kellően tisztázott, ill. nem eléggé regisztrált és nyilvánosságra hozott. Következmények:

A különböző forrásokból származó adatok eltérései korlátozzák a szakmai és gazdasági elemzési lehetőségeket,

Zavarok, félreértések a médiákban, megalapozatlan politikai viták.

Nem kap kellő hangsúlyt az adattartalmak pontos meghatározása, az alkalmazott becslési eljárások rögzítése. Következmények:

Rontja a felhasznált adatok minőségét;

Nehezíti a különböző forrásokból származó adatok összevethetőségét.

Hiány mutatkozik a hatékonysági vizsgálatokra alkalmas, egzakt információkban.

Következmények:

A szociális intézkedések, reform lépések várható hatásai nem kellően felmérhetők, tervezhetők;

A szociális célokra kiáramló pénzforrások felhasználásának hatékonysága nem

Nem kielégítő szociális irányításban dolgozók statisztikai, közgazdasági alapismeretei, ill. hiányzik a profi statisztikusi szakértelem a szervezetben. Következmények:

Adatok szakszerűtlen használata;

Nehézségek a KSH-val történő egyeztetések során;

Nem ismert és elfogadott, hogy a jó minőségű adatok előállítása idő- és ráfordítás igényes.

A szektorsemlegesség nem kellően érvényesül a költségvetési beszámoltatás rendszerében.

Következmények:

A szociális feladatokat ellátó nem állami szervezeteknek nyújtott támogatások felhasználása kevésbé ellenőrizhető;

Hiány az elemzés, kutatás számára szükséges adatokban. (Reprezentatív statisztikai adatfelvétel ezt nem pótolhatja!)

13. A társadalmi tőke növelésének lehetőségei az információs társadalomban - Hidak és szakadékok

A legújabb hazai és nemzetközi kutatási eredmények és tapasztalatok szerint – a korai pesszimista vélekedésekkel, jóslatokkal szemben – a modern információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközök képesek hozzájárulni a társadalmi megosztottság csökkentéséhez, a leszakadó rétegek társadalmi integrációjának elősegítéséhez. Azonban a digitális megosztottság, újabban pedig az e-Inclusion politikája a diffúzionista megközelítéshez hasonlóan azt mondja, hogy pontosan azok nem használják az IKT eszközöket, akik számára a legnagyobb előnyt nyújthatnák.

Hazánkban jelenleg nő a digitális megosztottság mértéke, ami annak köszönhető, hogy az utóbbi időben megtorpant az új felhasználók számának bővülése, miközben a már felhasználók körében egy jelentős ütemű technológia- és használatbeli váltás, változás figyelhető meg. Azaz a társadalompolitikára, szociálpolitikára egyre nagyobb szerep, felelősség hárul az IKT eszközök megfizethetőségének, elérhetőségének és használhatóságának elősegítése terén. Fontos látni, hogy a digitális megosztottság megközelítésmódot egyre inkább felváltja az e-Inclusion politikája, amely kimondja, hogy a hozzáférés biztosításával, az értelmes online tartalommal és szolgáltatásokkal csökkenthető a hagyományos társadalmi kizárás. Ebben a kontextusban különösen felértékelődik a közösségi hozzáférési pontok támogatása, hiszen ezek olyan szociális terek, ahol az információs kultúrához való hozzáférés elősegítése érdekében nem csak az informatikai infrastruktúrát biztosítják, hanem az ezek használatát elősegítő „puha infrastruktúrát” is. Ennek legfontosabb eleme hazánkban az IT-mentori szakma elindítása lehet, amely segítségével a szociális problémák egy része helyi, nem feltétlenül a hagyományos szociális/szociálpolitikai intézményi ellátórendszer keretében megoldhatóvá, orvosolhatóvá válik.

Magyarországon az Internet elterjedését nagymértékben befolyásolja a társadalom kapcsolatrendszerének finom szövete. Egyes idősoros kutatásokból leszűrhető, hogy az Internet használata egyáltalán nem a személyközi kapcsolatok leépülését, hanem sokkal inkább az erőforrások megsokszorozását segíti elő. Ebben a kontextusban megint csak hangsúlyos szerep juthat a közösségi hozzáférési helyeknek, hiszen teret adnak azoknak a baráti, ismerősi interakcióknak, kapcsolatoknak, amelyek révén az internetezés esélyét leginkább növelni lehet. A longitudinális adatok elemzéséből kitűnik, hogy minél régebbi net-használó valaki, annál inkább jellemző rá, hogy az Internet használata révén bővíteni tudja kapcsolatrendszerét, sőt, ez

már a létező offline kapcsolatainak sem megy a rovására. Azaz a közösségi hozzáférési helyek egymást gerjesztő folyamatok helyszínéül szolgálhatnak: a szociális tér biztosításával növelik az új felhasználók belépési esélyét, míg a már felhasználók számára lehetőséget adnak a kapcsolati tőkéjük növelésére a világháló kiterjedt, értelmes használata révén.

14. Adalékok az esélyegyenlőségi ágazat információs társadalmi stratégiájának megalapozásához

Az információs társadalom fejlődésének és kibontakozásának alapját a modern informatika és kommunikáció eszközeinek összekapcsolódó fejlődése alkotja. Ennek legalapvetőbb tulajdonsága az emberi és szervezeti képességeket felerősítő, és a lehetőségeket megsokszorozó hatás. A stratégiának két alapvető célkitűzése van, mindegyik ezt a felerősítő, megsokszorozó hatást törekszik kibontakoztatni az adott területen.

A stratégia alapvető célkitűzései:

- Az ágazat belső működése (back-office) hatékonyabb, fajlagosan olcsóbb, rugalmasabb, az állampolgárok és szervezeteik számára nyitottabb és átláthatóbb legyen.
- Az információs társadalom nemcsak új lehetőségeket teremt, de a létező egyenlőtlenségeket felerősítheti, és új egyenlőtlenségeket is teremthet. A stratégia másik kiemelt célja, hogy egyrészt az infokommunikációs eszközök segítségével hozzájáruljon a már meglévő egyenlőtlenségek csökkentéséhez, illetve amennyire lehet, mérsékelje a digitális szakadék mélyülését. Az egyes hátrányos helyzetű lakossági csoportok és rétegek informatikai eszközökkel való jobb ellátottsága a stratégia hatókörén kívül esik. Itt alapvetően az érintettek szervezetei, a civilszervezetek a stratégia partnerei. A legfontosabb cél, hogy ezeket a szervezeteket olyan módon sikerüljön megerősíteni, hogy képesek legyenek az általuk képviselt informatikai műveltségét, eszközhöz jutását támogatni illetve a napi munkájukban az informatikai eszközöket eredményesen használni.

A stratégia megvalósításának egyes fontosabb területei:

- A minisztérium webhelye

A minisztérium webhelye talán a legjobb, leginformatívabb a magyar államigazgatás internetes oldalai között. Továbbfejlesztése során az érdeklődők jobb, témaspecifikus tájékoztatásának megteremtése az egyik feladat. Ez alapvetően a fontosabb területeknek megfelelő levelezési listákat jelent, az információ szétosztására. Ide tartozik a más országok e-kormányzati gyakorlatában már futótűzként terjedő RSS hírtovábbítás kísérleti elindítása („Az RSS szabvány

lényege, hogy ezzel az eszközzel a technológiát alkalmazó weboldalakon megjelenő aktuális, friss híreket, információkat lehet automatikusan továbbítani az ügyfélhez.”). A webhely használhatóságának fejlesztéséhez a felhasználók visszajelzésein alapuló, szabályozott, rendszeres értékelési módszert kell kifejleszteni, támaszkodva a legjobb nemzetközi gyakorlatokra és az ITKB előírásaira.

Át kell tekinteni, hogy a frissen elfogadott, az elektronikus információs szabadságról szóló törvény kívánalmai szerint, milyen fejlesztésekre van szükség.

Talán a legfontosabb feladat, hogy az elektronikus konzultáció és az elektronikus rendeletalkotás szisztematikus, metodikailag jól meghatározott gyakorlata alakuljon ki, támaszkodva (bár nem kizárólagosan) a civil szervezetekre.

- A civil szervezetek helye a stratégiában

A stratégia alapvető célja ezen a területen, hogy az informatikai fejlesztések felhasználásával segítse a non-profit szervezetek szerveződési készségének, menedzsment kapacitásának megerősítését.

Külföldi példák mutatják, hogy jelentősen segíti a civilszervezeteket, ha rendelkezésükre áll egy olyan szoftvercsomag (disztribúció), amely speciálisan a politikai, társadalmi szervezetek igényeiből kiindulva van összeállítva. Fontos célja a stratégiának, hogy elősegítse egy ilyen minden tekintetben magyarul beszélő, nyílt forráskódú, aktívan fejlesztett és szabadon fejleszthető és szabadon hozzáférhető Demokrácia szoftvercsomagnak a létrejöttét. A stratégiából következő feladatok széles skálán mozognak: specifikációk meghatározása, koordináció, marketing és nem utolsósorban anyagi feltételek biztosítása. Nemcsak a civilszervezetek számára lenne hasznos egy ilyen szoftvercsomag. A hazai szoftver mozgalomnak és a ráépülő informatikai vállalkozásoknak is komoly lökést adna, összhangban az uniós elvárásokkal.

Az információs társadalomban a tanulás és tanítás világa is átalakul (részben). Az e-learning vagy e-oktatás számos kidolgozott eszközt kívánjuk a civil szervezetek szolgálatába állítani. A szabadon hozzáférhető tananyagok kifejlesztése részben a szabad szoftver mozgalom nyomán kibontakozó új technikai lehetőségek (wiki-wiki) történjen, támaszkodva a Kreatív Köztulajdon (Creative Commons) licenzforma adta lehetőségekre.

Az informatika fejlődése a politikai aktivitás, a demokrácia új formáinak lehetőségeit teremtette meg. Úttörő kísérletként a kibontakozó deliberatív demokratikus konzultáció magyar internetes modellje kidolgozásának kezdeményezése ajánlatos.

A kitűzendő feladatok egyik legfontosabb csokra a minisztérium és intézményei belső működésének modernizációja és szervezeti fejlesztése az infokommunikációs eszközök segítségével.

Az üzleti világ szervezeti forradalmi változáson mennek keresztül az IKT-eszközök felhasználásával vezérelt szervezeti korszerűsítés és megújítás során. Ennek a folyamatnak a közzszférára való alkalmazását hívják elektronikus kormányzatnak. Ezen a területen a Magyar Információs Társadalmi Stratégia és az E-kormányzati Stratégia feladatai az irányadóak. Ezek a feladatok döntően központilag vezéreltek (elektronikus aláírás, adatvagyon-gazdálkodás, elektronikus információs szabadság stb.). A legfontosabb feladat felkészülni rájuk, pontosan felmérni a saját intézményi lehetőségeket és a kapcsolódási pontokat az államigazgatás más rendszereivel, és a központi programok és a helyi lehetőségek összhangját megteremtve kidolgozni a fejlesztési programokat.

Uniós elvárások és a gazdasági megfontolások is azt diktálják, hogy felmérjük a hivatali munka során használt szoftvereket, és átgondoljuk, hogy ésszerűen a szabadszoftvereket hogyan lehet felhasználni az általánosan használt Microsoft termékek kiváltására.

A stratégia megvalósítását hátráltató legfontosabb probléma azzal kapcsolatos, hogy az információs társadalom fejlesztése nagyméretű, központilag összehangolt beruházásokat követel meg a fizikai infrastruktúrába és az emberi tőkébe. A mai gazdasági, politikai és társadalmi viszonyok mellett ezek esélye csekély, így csak elszigetelt, szigetszerű fejlesztésekre van mód.

15. Az információs társadalom és az ifjúság: helyzet, lehetséges célok, feladatok.

A fiatal korosztályok az információs társadalom előretörésével sajátos, „kettős kötésbe” kerültek:

- korai adaptálókként, vagy az új technológiákat alkalmazó, sőt fejlesztő pionírokként, a digitális írástudás magabiztos hordozóiként a változások egyértelmű „nyerteseivé” váltak, illetve a tartalomfejlesztés, a kultúrafogyasztás és a marketingkommunikáció egyre hangsúlyosabb célcsoportjává váltak.
- Erősödik az a közhangulat, amely bizonyos társadalmi kohéziótípusok csökkenése miatt néhány területen egyenesen a kiszolgáltatottság növekedését, a veszélyfaktorok gyarapodását érzékeli meghatározónak. Különösen hisztérikusan reagál a digitális környezet által lehetővé tett „új generációs” problémákra (Internet-függőség, közösségi kapcsolatok elsovadása, számítógépes játékszenvedély, stb.)

A fiatalokra egyre inkább erőforrásként, aktorként is lehet tekinteni, elsősorban éppen az információs kultúra térnyerésében, az innovációk társadalmi terjedésének elősegítésében játszott kiemelkedő szerepük okán. Ennek a felismerésnek az elfogadását és általánossá válását leginkább az nehezíti, hogy a fiatalokkal kapcsolatos közgondolkodás legfőbb formálójának (tanárok, szülők, döntéshozók, újságírók, és tudományos kutatók) percepciója jelentősen eltér a valóságtól, véleményük 15-20 évvel ezelőtti sablonokra és az azokat erősíteni látszó új keletű „városi legendákra” épül.

Soha nem látott mértékű megosztottság alakult ki a 2004. év végére a magyar társadalmon belül a modern információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközökkel való ellátottság és ezek használata tekintetében. Míg az országos, teljes lakosságot érintő adatfelvételek eredményei azt mutatják, hogy 2004-ben gyakorlatilag megállt az információs társadalom fejlődése Magyarországon, addig bizonyos korosztályokban Európai Unió léptékben is kiemelkedő változások és eredmények tapasztalhatók. Mindez azt jelenti, hogy egy ambivalens folyamat indult el Magyarországon. Míg az internet és a számítógépek „új” felhasználóinak számában alig történik számottevő változás (az idősebb generációk nem képesek bekapcsolódni), addig a „rég” felhasználók (a digitális környezetben szocializálódott fiatalok) digitális kultúrája, illetve digitális írástudása minőségi elmozdulást mutat.

Az európai integráció elsősorban a fiatal generációnak kínál lehetőségeket. A csatlakozást követően elérhetővé válnak azok a széles értelemben vett források, amelyek döntő szerepet fognak játszani a tudás, a képességek és készségek elsajátításában, az új társadalmi, gazdasági, kulturális kapcsolati lehetőség kihasználásában, kiszélesítésében. Az Európai Unió ifjúságpolitikai törekvései közül kiemelkedő az Ifjúság 2000-2006 (Youth Program) közösségi program, valamint az ifjúságról szóló Fehér Könyv által elindított konzultációs folyamat.

A vizsgálódás során stratégiai célokként a következő irányok körvonalazódnak:

„Parainesis”. Tudat-és közvélemény-formálás felsőfokon

„Ezer virág”. Kiterjedt, fenntartható, állandóan megújuló, formagazdag kulturális és közösségi színterek és az azokat „láthatatlanul” támogató intézményi infrastruktúra kiépülése

„Netizen”. A digitális írástudás versenyképes nemzedéke

„Polis”. A közéleti és vállalkozói aktivitás új tartományainak meghódítása

„Scientia” – Közösségi és perszonális tudás-források, -közvetítők és -katalizátorok hálózata, mint kereszt-cél